

KÖNYVISMERTETÉS

Balázs Bálint: Visszafele nem muzsikálnak

(Galyasági Településszövetség, Perkupa, 2014. 111 oldal.)

A Galyasági Településszövetség újabb, gazdag tartalmú kiadvánnyal lepte meg a hon- és népismeret iránt érdeklődőket. Most egy közel négy évtizede „csipkerózsika-álmát alvó” önéletírást mentett meg a feledés homályától. Ezért a legnagyobb köszönet és tisztelet illeti mindazokat, akiknek „jóvoltából” kézbe vehetjük a könyvet. A szerző BALÁZS BÁLINT mellett illik felsorolnunk a szöveggondozásban, könyvtervezésben közreműködött Koleszár Krisztiánt, az újra szerkesztő és „géphe szorgoskodó” Laki-Lukács Lászlót, a Bukta Bertalan vezette Miskolci Könyvműhelyt s a kiadásért felelős településszövetség elnökét, Dr. Török Pált.

Alig pár hónap telt el, hogy ismertethettem Bódvaszilas szépen illusztrált szakácskönyvét, most pedig a népélet mindennapjairól olvashattam. Akkor az ételek, a sütemények „mesés” ízeitől ámulhattam el, most pedig a tornai népnyelv bravúros áradásának lehetek a csodálója!

Miközben a falusi gazdálkodás minden csínját-bínját bemutatja, a tornai népnyelvet színesítő, gazdaggá tevő proverbiumok – szólások, hasonlatok, tájszavak, az aforizmaszerű népi bölcsességek – sokasága ámulatba ejtő!

Az egyes munkafolyamatok leírása annyira gondos és pontos, hogy „lelki szemeim” előtt felvillannak a több mint 60 éve látott-végzett mindennapi teendők s áldott emlékü nagyapám tanítgató szavai.

A könyv olvasmányosságát segítik az ilyen „anekdotázások”. Szabó Ferencet – aki az Alföldre ment részes aratónak – a felügyelő kasznár megszólította, hogy iparkodjon jobban! Mire ő megállt, gondosan törölgette a kaszáját s így szólt: „Én nem azért gyüttem, hogy itt dögöljek meg ebbe a nagy hőségbe! Hiszen nekem otthon malmom van!” (ami persze csak kis darálót jelentett.) Azóta, ha valaki valami hihetlent állít, arra mondják: „Ez is olyan, mint a Szabó Feri bácsi malma. Malmocska, csak vagyis daráló!” Ezután, a falubeli le-

génykék az utcán is azzal ingerelték, hogy daráló mozdulatokat mutattak. Hiába káromkodott s hiába dobálta utánuk a botját.

Vagy az ilyenféle jellemzések: Nem tetszett a falunak a messzi-ről hozott mennyasszony, mert kancsal is volt, meg kuppadt, görbe hátú. Erről nem tehet: vélték, mert ilyennek teremtette a Jóisten. „De olyan csúnyán tudott nézni, mintha kilenc falut gyűjtött vón ki.” Viszont van olyan picci asszony, mint a gombocska, de ha élet van benne, olyan akar a „cikkra” (szikra) – akkor az ilyen szép is lesz! Mer megszépíti az igyekezet (a szorgalom). Ide kívánczok az a szólás is: „Ki látott már csúnya mennyasszonyt? Mert még ha a fatuskót beöltöztetik szép ruhába, az is mutatósabb lesz!” – vélték.

Nagy bölcsességet mutat a lakodalmakban felhangzó rimes szólás is: „Felteszik a kontyot, alá meg a gondot!” A gondhoz kötődő további szólások: „Hiába tudod mi kéne, ha egyszer nincs rá pézed!”, „Bolond az ember a vásárban, pénz nélkül!”

A jó természetű, csendes asszonyra mondták: „Olyan jó, mint egy harapás kenyér.” (A kenyér becsülete nagyon nagy volt.)

A fiatalságról azt tartották olyan, mint egy virágzó fa. „Ha nem öli meg a fagyos, hideg, kegyetlen hajnal, az teremni fog.” „A fiatal még viszi a fiatalsága, mint madarat a szárnya abba a gyönyörűséges magas égbe.” „Az egészség nagy kincs, mert aki egészséges, annak úgy süt az élet, mint nyári égből a napsugár.”

A mezőn aratáskor járta az a szólás: „Csak a lusta embernek van melege. Csak azt csípi a bögölyök, a legyek is.” Aratáskor habart ételeket főztek, mert az hidegen volt a legfinomabb. Kenyeret nem vittek, ne száradjon ki. Az a gyerekek dolga volt, eljuttatni a tízóráival, az ebéddel. Idekötődő szólás: „Az üres tarisznya a legnehezebb a világon!” – milyen nagy igazság! S mennyi bölcsességet takar. A tehetősebb családokban nem sok becsülete volt a zsámiskának. Az első gazda, ha ezt tették elé: káromkodott s mondta, minek az: „mire a küszöböt átlépem, mán megéhezek!”

A szegényebb családok asszonyai az amerikai kimenetelre ösztönözték embereiket. „Szerezz magadnak, mint a többi.” „Itthon csak főtöt ülsz a gatyádra!” – találóan fejezte ki a szólás. A kicsit tehetősebbek így vélekedtek: „Akinek van mibe dógozni, az nem fog ki-menni – idegen kenyérré kódúskodni. Itt kell élni az életet, ahogy gyün. Ahogy hozzi, hozza magával az idő. A jót is, a rosszat is!”

Az ország más vidékei kevésbé ismert szólásokból is érdemes egy csokorra valót bemutatni:

„Hallgat, mint siket disznó a búzába.” „Nagy úr a muszáj!” „Jó az öreg a háznál, ha kár nincs, hát csinál!” „A dologtól még nem hízott el senki.” „Az első gyerekség az öröm, a második csak bánat.” „A macska nem nyali el az adósságot!” „A jó hír messzire elmegy, de a rossz még messzebbre!” „A mezőn csak a dógát látik a jánynak, de a táncban a lelkét, a szívét is!”

A népi gyógyításra is találunk adatokat. A végtagok, testrészek megütésének orvoslására a vizes vagy ólomctes ruhát javasolják. Az állatok megcsömörlésekor a zsíros- vagy petrezselymes-leves beöntését tanácsolták. A tyúkok eltetvesedésének megakadályozására ülőkéjükre kakukkfűvet raktak.

A házasulandó legények háztűznézőben a lányos háznál nemcsak a bemutatott, látott értékekre figyeltek, de olyan biztos információt is néztek: milyen hosszú az itatóvályú, mennyire van letaposva a trágyadomb környéke.

Néhány másfelé kevésbé ismert tájszó: elhandrál = elsiet, elkapkod; kavacs = kavics; ívott = érett; megenged = megbocsát; kúcs = kules; suskálni = suttogni, suttogva beszélni; vicsírít = bántóan, hangosan nevet; feccs tej = borjadzott tehén teje az első két nap; kucka = kocka; szádló = mosásnál a lúg lecsöpögését lassító dugószerűség; mandró = kukorica lisztből készült, kemencében káposztalevélen ki-sütött pogácsaszerű sütemény.

A könyv legutolsó sorai a legszebbek, legköltőibbek, legfilozofikusabbak: „Az emberi lélek örülni, meg reménykedni igen szeret! Az öröm meg a reménykedés olyan, mint a virágba hasadó fagally... Mint a virág. Amék lélek má nem tud örülni, meg reménykedni, az olyan csak, mint az elszáradó fa...vak a tavaszra...”

Mindezek alapján Balázs Bálint könyvét elolvasásra szeretettel ajánlom.

Dr. Varga Gábor

*nyug. református főiskolai tanár
a Magyar Néprajzi Társaság tagja*